

ΑΥΡ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗ, 'Ερμηνεία 'Αντιγόνης, 'Επιμέλεια Γιάννη Κορίδη, 'Εκδόσεις «'Ιωλκός», 'Αθήνα, 1975, σχ. 8ον, σσ. 268.

'Η λαμπρά και εξαιρετος τραγωδία του Σοφοκλέους «'Αντιγόνη» επανειλημμένως απέτελεσεν αντικείμενον μελέτης των φιλολόγων δια τὸ ἀνυπέροβλητον κάλλος, τὴν τεχνικὴν τῆς ἀριότητάς καὶ τὰ πολλὰ τῆς διδάγματα. Πολλὰ ἔρμηνευτικὰ ἐκδόσεις καὶ λογοτεχνικὰ μεταφράσεις ἐξεδόθησαν διὰ νὰ ἀποκαλύψουν τὰ αἰώνια διδάγματα τοῦ ἔργου τούτου.

'Απὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρήσωμεν τὴν παροῦσαν μελέτην τῆς «'Αντιγόνης» ὡς μίαν τῶν πολλῶν, αἱ ὁποῖαι κατὰ καιροῦς εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Καὶ τὸ πρᾶγμα βεβαίως ἐν μέρει ἔχει οὕτως. 'Η ἐργασία ὅμως τοῦ κ. Εὐστρατιάδου δὲν περιορίζεται ἐντὸς τῶν ὁρίων μιᾶς ἀπλῆς λογοτεχνικῆς μεταφράσεως, ἀλλὰ προχωρεῖ κατὰ ἰδιαιτέρον τρόπον εἰς τὴν βαθυτέραν ἔρμηνείαν καὶ κατανόησιν τοῦ ἀθανάτου αὐτοῦ ἔργου.

Εἰς τὸν ἀναγνώστην γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτόν, ὅτι ἡ προσφορὰ τοῦ συγγραφέως περιέχει: νέον τι· καὶ τοῦτο συνειδητοποιεῖται περισσότερο, καθὼς προχωροῦμεν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐργασίας. 'Ο ἴδιος ὁ συγγραφεὺς δηλοῖ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ εἰς τὸν πρόλογόν του (σ. 5), ὅτι ἡ αὐτοβελίωσις καὶ μόνον περὶ προσφορᾶς νέου τινὸς ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐργασίας του.

Μετὰ τὸ προλογικὸν σημεῖωμα τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ ἐκδότου εἰς τὸ Πρῶτον Μέρος ἐν εἶδει εἰσαγωγῆς ἐξετάζεται τὸ «κοινωνικὸ καὶ ἀτομικὸ πρόσωπο τῆς 'Αντιγόνης». 'Ο συγγραφεὺς θεωρεῖ τὴν 'Αντιγόνην ὡς μίαν περίπτωσιν διαμαρτυρίας κατὰ τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας τοῦ Κρέοντος. 'Επ' αὐτοῦ ἐπιμένει, ἀναλύει δ' ἐπιτυχῶς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν τῶν Θηβῶν μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ τὴν φονικὴν μάχην τῶν τειχῶν. Τονίζει ἐπίσης, ὅτι πέρα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία ἐπρυτάνευεν εἰς τὴν ἀπόφασιν καὶ ἐνέργειαν τῆς 'Αντιγόνης, ἐνυπάρχει μὲν καὶ ἡ ἰδεολογικὴ ἀντίδρασις, ἡ ἥρωϊς ὅμως ἀντέδρασεν εἰς τὸ «πολιτικὸ νόημα» τῆς διαταγῆς τοῦ Κρέοντος μᾶλλον ἀσυνειδήτως.

'Ακολουθεῖ ἡ λογοτεχνικὴ ἀπόδοσις τῆς τραγωδίας διὰ τὸν σύγχρονον σκηνοθέτην. Εἶναι βεβαίως γνωστόν, ὅτι οὐδεμία μετάφρασις πεζῆ ἢ ἔμμετρος δύναται πλήρως νὰ χρωματίσῃ τὸ αἰσθητικὸν καὶ νοηματικὸν περιεχόμενον τῶν κλασσικῶν ἰδίᾳ ἔργων καὶ νὰ ἀναστήσῃ τὸ πρωτότυπον ἄνευ ἀπωλειῶν. 'Η λογοτεχνικὴ μετάφρασις τοῦ συγγραφέως ἐφιλοτεχνήθη μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ προσεπάθησε νὰ ζωντανεύσῃ τὸ πρωτότυπον μὲ γλῶσσαν ἀπλῆν καὶ ῥέουσαν χωρὶς ἀκρότητας. 'Η αὐτὴ μορφή γλώσσης χαρακτηρίζει ὅλην τὴν ἐργασίαν.

Εἰς τὸ Δεύτερον Μέρος ἐξετάζονται ὑπὸ τὸ σχῆμα ἀνάλυσις καὶ σύνθεσις α διαφόροι ἀντιθέσεις τῆς τραγωδίας, τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ μᾶλλον ὡς στοιχεῖα δραματικῆς ἐξελίξεως ἢ ὡς αἰσθητικούς τρόπους. Παρατίθενται ἡ ταξινομημένη συγκέντρωσις τῶν ἀντιθέσεων (κατὰ τὸ ποσόν, ἀντιθέσεις προσώπων) καὶ ἡ διαλεκτικὴ τῶν ἀντιθέσεων, ἐν συνεχείᾳ δὲ γίνεται νοηματικὴ ἀνάλυσις καὶ σύνθεσις ἐκάστου τμήματος τῆς τραγωδίας.

Μετὰ ταῦτα ἐξετάζεται τὸ πρόβλημα τοῦ χρόνου. Γνωρίζομεν βεβαίως, ὅτι ἡ τραγωδία χρονικῶς ἀρχεταὶ ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ 'Αντιγόνη ἀντιδρῶσα εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Κρέοντος σχετικῶς πρὸς τὴν ταφὴν τοῦ Πολυνείκου καλεῖ τὴν ἀδελφὴν τῆς εἰς συνεργασίαν πρὸς ἐνταφιασμὸν αὐτοῦ, λήγει δὲ μετὰ τὴν αὐτοκτονίαν τῆς Εὐρυδίκης καὶ τὴν ψυχικὴν κατάρρευσιν τοῦ τυράννου. 'Αλλὰ πόσος χρόνος ἀπητήθη πρὸς τοῦτο; πότε δηλαδὴ ἐξεδόθη ἡ διαταγὴ τοῦ Κρέοντος; πότε ἡ 'Αντιγόνη ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν; πότε ἔγινε ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα ταφή; πόσος χρόνος παρήλ-

θεν ἀπὸ τῆς φυλακίσεως τῆς Ἀντιγόνης μέχρι τῆς ἐκτελέσεως ; Αὐτὰ καὶ ἄλλα ἐρωτήματα ἀνακύπτουν, τὰ ὅποια ἐξετάζων ὁ συγγραφεὺς καταλήγει εἰς τὸ γενικὸν συμπέρασμα, ὅτι «ὁ χρόνος τῆς τραγωδίας ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο νύχτες καὶ δύο μέρες. Ἄρχισε τὴν πρώτη νύχτα μετὰ τῆ φυγῆ τῶν Ἀργείων καὶ τελείωσε περὶ τὸ ἑσπέρας τῆς δευτέρας μέρας» (σ. 212).

Ἐν τέλει παρατίθενται πλούσιαι σημειώσεις, στοιχεῖα διὰ τὴν σκηνοθεσίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἠθοποιίας καὶ βιβλιογραφία.

Γενικῶς ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἰργάσθη μὲ πολλὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ἀρχαῖον κείμενον, ἐστοχάσθη δημιουργικῶς ἐπ' αὐτοῦ καὶ προσέφερε μίαν ἀξιόλογον ἐργασίαν, ἡ ὅποια ἀποτελεῖ χρήσιμον βοήθημα διὰ τοὺς φιλόλογους καὶ διὰ πάντα ἐραστὴν τοῦ ἀρχαίου λόγου καὶ βοηθεῖ σημαντικῶς εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ ἀθανάτου αὐτοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου μας τραγικοῦ Σοφοκλέους.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ν. ΧΑΡΟΚΟΠΟΣ, δ. φ.

* * *

ΔΙΟΤΙΜΑ, IV, 1976, σσ. 211. Ἐκδοσις τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Φιλοσοφικῶν Μελετῶν.

Ὁ τόμος οὗτος τῆς Διοτίμας, ὡς καὶ οἱ προηγούμενοι, περιέχει φιλοσοφικὰς ἐργασίας ὑψηλῆς στάθμης, αἱ ὅποια ὀφείλουν τὴν προέλευσίν των εἰς τὴν γραφίδα μερικῶν ἐγκρίτων φιλοσόφων τοῦ καιροῦ μας. Αἱ ἐν λόγῳ ἐργασίαι στρέφονται κυρίως περὶ τὴν νεοπλατωνικὴν σχολὴν καὶ διαφωτίζουν πολλὰ, μέχρι τοῦδε, σκοτεινὰ σημεῖα τοῦ νεοπλατωνισμοῦ. Ὁ Ε. Μουτσόπουλος ἐρευνᾷ (σσ. 11—22) τὴν δυναμικὴν δομοκρατίαν εἰς τὴν περὶ φανταστικοῦ θεωρίαν τοῦ Πλωτίνου. Ὁ I. Gobry ἐξετάζει (σσ. 23—31) τὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς ἀμέσους καὶ ἐμμέσους ἐπιδράσεις τοῦ Πλωτίνου ἐπὶ τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὴν θεωρίαν ταύτην Γάλλων φιλοσόφων. Ὁ A. C. Lloyd προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ (σσ. 32—36) τὴν ἀρχὴν τοῦ Ficino, καθ' ἣν τὸ *primum in aliquo genere* ἔχει τὰς ιδιότητας τῆς τάξεώς του «δι' ἑαυτὸν» καὶ ὀλικῶς. Ὁ Κ. Μιχαηλίδης ἀναφέρεται (σσ. 37—46) εἰς τὸν Jaspers καὶ Πλωτῖνον, καὶ εἰδικώτερον ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως καὶ ἐμπειρίας τοῦ ὑπερβατικοῦ ἐνός. Ὁ H. G. Aujae ἀνατρέχει (σσ. 47—52) εἰς τὸν Γεμινὸν τὸν Ρόδιον ὡς πηγὴν τῆς ἐπιστημονικῆς διανοήσεως τοῦ Πρόκλου. Ὁ Γ. Μποζώνης ἀποπειρᾶται (σσ. 53—57) μίαν κριτικὴν τῶν δύο ἐπιχειρημάτων τοῦ Ἀττικοῦ ἐναντίον τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ X. Μπανάνκου — Καραγκούνη μελετᾷ (σσ. 58—64) τὴν κάθοδον τῶν ψυχῶν εἰς τὰ σώματα κατὰ τὰ διδασκόμενα ὑπὸ τοῦ Πλωτίνου. Ὁ P. M. Schuhl ἀσχολεῖται ἐπίσης (σσ. 65—68) μὲ τὴν κάθοδον τῆς ψυχῆς παρὰ Πλωτῖνα. Ὁ N. Μπούσουλας ἀντιμετωπίζει (σσ. 69—77) τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν μεταφυσικὴν τοῦ Πλωτίνου. Ὁ P. Aubenque πλησιάζει τὸν Πλωτῖνον (σσ. 78—86) ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ φιλοσόφου τῆς χρονικότητος. Ὁ R. E. Witt ἐξετάζει (σσ. 87—97) τὸν πλατωνισμὸν μετὰ τὸν Πλωτῖνον. Ὁ M. A. Lahbabi ἀναφέρεται (σσ. 98—103) εἰς τὴν κίνησιν τοῦ Fārābi ἐν σχέσει μὲ τὸν νεοπλατωνισμὸν. Ὁ J. Trouillard ἐρευνᾷ (σσ. 104—115) τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου κατὰ Πρόκλον. Ὁ Λ. Μπαρτζελιώτης ἀντιμετωπίζει (σσ. 116—125) τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ παρὰ Πλήθωνι καὶ τέλος ὁ R. B. Harris ἀσχολεῖται (σσ. 126—138) μὲ τὸν νεοπλατωνικὸν ἄνθρωπον τοῦ Dean Inge.

Εἰς τὸν παρόντα τόμον εὐρίσκει τις ἐπίσης εἰς τὸ κεφ. τῶν «Συζητήσεων»